

S POORZOEKEN IN DE STAD

OVER KUNSTMANIFESTATIE TRACK IN GENT

Er zijn mensen die in 2012 een dagje Documenta in Kassel hebben gedaan, of een middagje TRACK in Gent. Zij hebben kennelijk een feilloos gevoel voor de succesnummers, of ze vinden sfeerproeven genoeg. Als je echt kennis wilt nemen van dit type tentoonstelling, waar de kunstwerken geen hapklare brokken zijn en ze bovendien zorgvuldig verspreid zijn over de stad, dan is een dag niet genoeg. Maar wanneer je de plattegrond en de gids bestudeert, een fiets huurt en op zoektocht gaat, dan word je wel beloond.

Die beloning was een zaak van langere adem bij TRACK, de kunstmanifestatie die in Gent te zien was van 12 mei tot 16 september 2012. Dankzij een aantal kunstpareltjes zul je deze stad voortaan anders beleven – en door het gehobbel over de keien en het hoogteverschil kreeg je haar ook werkelijk in de benen.

De pareltjes moest je in het parcours tussen de treinstations Dampoort en Gent-Sint-Pieters ontdekken. Een ouderwetse knipkaart voor een tientje gaf toegang tot de binnenlocaties, buiten waren veel installaties gratis toegankelijk. Je passeerde op je route ook kunst waarvan het idee vast enthousiast door de organisatie was omarmd, maar de realisatie flink tegenviel. Bij een autonoom kunstwerk kan al van alles misgaan tussen concept en uitvoering, in de openbare ruimte stijgt de risicofactor met sprongen. Een kunstwerk is buiten moeilijk te beveiligen en moet tegen weer en wind bestand zijn. De gigantische heliumballon die Ahmet Ögüt opliet, moest vroegtijdig worden neergehaald. Door de ballon, in de vorm van een rots met een kasteel erbovenop, hoog boven te stad te laten zweven, creëerde hij wel zijn eigen ruimte. Hij ontliet de concurrentie van het visuele stadskabaal en voegde het luchtruim toe als kunst-domein. Een aspect om verder te ontwikkelen.

INGEBORG WALINGA

werd in 1965 geboren in Delft. Studeerde kunstgeschiedenis aan de Rijksuniversiteit Groningen. Was van 1999 tot 2011 directeur van het Centrum Beeldende Kunst Groningen. Is nu directeur van het Noord Nederlands Orkest. Publiceert over kunst in *Ons Erfdeel*, *Septentrion* en *The Low Countries*.
Adres: Bernouillplein 24A, NL-9714 BW Groningen.

TIJDLOOS BEELDGEDICHT

Naast de onvoorspelbaarheid van het weer telt bij buitenexposities altijd de factor maat en schaal. Kom met een krachtige ruimtelijke ingreep of je kunstwerk wordt door de maatvoering van een park, een gevelwand of een verkeersplein een nietige verschijning. Ervaren “openluchtkunstenaars” hebben dit advies niet (meer) nodig, zo lieten de nestors in het vak Lawrence Weiner en Tadashi Kawamata zien. Weiner gebruikte de gehele witte, blinde zijmuur van een modern universiteitsgebouw voor een van zijn taalsculpturen. De tekst refereerde aan de complexe machtsverhoudingen tussen Vlaanderen en Wallonië, maar was ook een wandvullend tijdloos beeldgedicht. Het zou voor het Universiteitsforum (UFO) een overweging waard zijn dit werk aan te kopen en voor de stad te behouden.

Kawamata deed Gent het perspectief van een echte wereldstad met dito problemen cadeau. Tegen de kadewand van de zwaaihoek bij Station Dampoort had hij een *Favela* geplakt: een uit oud hout en ander afvalmateriaal samengesteld fragment van een sloppenwijk. Hoewel het formaat niet wegviel in zijn omgeving en *Favela* een fraai wrang beeld opleverde, bleef het inhoudelijk gevaarloos. De armoedige huisjes hingen als een groot uitgevallen broche tegen de stenen muur, je kon er niet in, ze waren afgesneden van menselijke activiteit en ontbeerden de maatschappelijke impact die de maker beoogde.

Waar maatvoering een universeel ijkpunt is bij kunst in de openbare ruimte, is de *genius loci* (de geest van de plek) nu juist een unieke omstandigheid. Een geslaagd kunstwerk is sensitief voor zijn omgeving. Gent is inspirerend, maar je raakt er bij het

TRACK-informatiepunt aan de Hagelandkaai, Foto Ivan Deboom.

zoeken naar verbintenis met die ene plek gemakkelijk overprikeld. Gent is hedendaags, heeft een kosmopolitisch tintje en tegelijkertijd snuif je er op elke straathoek geschiedenis op. Als confetti zijn de imposante kerken en eeuwenoude gebouwen over het centrum uitgestrooid. Een TRACK-kunstenaar die zich daar met zijn werk niet toe kon of wilde verhouden, zocht liever de buitenwijken op, waar de inwisselbaarheid met andere steden groter is.

TRACK verdeelde de stad in zes clusters, waarbinnen op loopafstand tussen de vijf en de acht kunstwerken gerealiseerd werden van eenenveertig (inter)nationale kunstenaars. Twee van de clusters, Tolhuis en Tondelier, lagen ruim buiten de actieradius van een gewone (kunst)toerist. Maar ook binnen de andere clusters leidde TRACK ons naar straten waar we anders niet gekomen waren of plekken die normaal niet toegankelijk zijn. Je moest houden van dat soort zoektochten, van een beetje afzien in ruil voor de ontdekking van *terra incognita* en onverwachte kunstvondsten.

Terug naar het centrum waar, om de overdaad aan Gentse pracht en historie het hoofd te bieden, vooral tijdelijke performances werden georganiseerd en de meeste vaste kunstwerken binnen waren. De bezoeker verliet even de drukte en het beschermde stadsgezicht voor de concentratie van de binnenruimte. Michaël Borremans koos voor het oude Hotel de Gellinck aan de Korenlei. Nu onbewoond, maar met sporen van

Michaël Borremans, *Everything Falls*, 2012, Hotel de Gellinck aan de Korenlei, Foto Dirk Pauwels.

een glorieus en rijk verleden, boden de kaal geschraapte ruimten een prachtige ambiance voor de eigenaardig liggende bustes van Borremans. Het waren bustes van een man en een vrouw die hij tweeënhalve maal levensgroot afgoot in brons. Gek genoeg maakte die vergroting ze kwetsbaarder; ze lagen er in hun gezamenlijke intimiteit zomaar voor iedereen te kijk, met hun fijne gelaatstrekken en hun snavelneus. Als schimmen uit het verleden waren ze met een fijne laag stof bedekt, zo wenste de kunstenaar het, waardoor de huid fluweelzacht leek. Omdat passanten het niet konden laten ze voorzichtig aan te raken, was er een vitrine overheen geplaatst, die ook weer overdekt was met een laagje stof.

In de Oude Stadsbibliotheek nabij de Sint-Jacobskerk bracht Emilio López-Menchero de Gentse volkswijken Moscou en Bernadette naar het centrum met een filmportret van hun bewoners. Op twee haaks geplaatste schermen kreeg je inwoners te zien van allerlei pluimage en herkomst, die een lied van hun keuze ten gehore brachten. Van Gentse smartlappen, tot K3 en Oost-Europese volksliedjes, er kwam van alles voorbij. Het was heerlijk hier even te blijven luisteren. Het ontroerde om jong en oud een dierbaar lied in hun eigen taal te horen zingen. En wat een overtuigingskracht moet de kunstenaar hebben gehad om die circa vijftig buurtbewoners met hun verschillende achtergronden voor de camera te krijgen.

Emilio Lopez-Menchero, *Moscou-Bernadette*, 2010-2012, Oude Stadsbibliotheek nabij Sint-Jacobs, Foto Dirk Pauwels © Sabam Belgium 2012.

Totaal anders dan bij Borremans ging deze kunstenaar een directe band aan met het huidige Gent en zijn bewoners. De film als medium past ook bij deze tijd, maar was hier vooral een hulpmiddel.

UNIVERSUM VAN PARALLELE VERHALEN

De wijken, stadsproblematiek, een dialoog, verschillende generaties en culturen: deze ingrediënten hadden de curatoren van TRACK voor ogen. Philippe Van Cauteren (directeur van het Gentse Stedelijk Museum voor Actuele Kunst, kortweg S.M.A.K.) en Mirjam Varadanis (Kunsthau Zürich) gaven in hun inleiding aan dat TRACK de stad wilde benaderen in al haar complexiteit. Het ging niet alleen over Gent, maar over de realiteit in hedendaagse steden. Zo noemden zij TRACK ook geen lineaire vertelling met één thema, maar een universum van parallelle verhalen. De zes clusters thematiseerden fundamentele vraagstukken van onze tijd (stationsgebied: mobiliteit, kolonialisme; de Macharius met haar grote Turkse populatie: migratie; universiteitscluster: kennis en taal; Tondelier: stadsontwikkeling etc.). Hierbij werden de kunstenaars gekozen, die vrijwel allemaal exclusief voor TRACK een nieuw werk hebben gecreëerd. Dat betekent dat deze curatoren, die twee jaar aan de voorbereidingen besteedden, het zichzelf niet makkelijk hebben gemaakt. Ze bestudeerden uitgebreid

mogelijke locaties, benaderden kunstenaars en maakten een selectie, creëerden de omstandigheden om werken tot stand te laten komen, informeerden buurten en burgers en lieten hen meedenken, overtuigden politici, zochten sponsors en spoorden het publiek aan op zoek te gaan.

Als bezoeker raakte je onder de indruk van hun gedreven aanpak, maar kreeg je ook het gevoel dat ze in hun enthousiasme totaal waren opgegaan in het complexe en grenzeloze van het TRACK-concept. De bezoeker werd door de grote diversiteit aan kunstwerken, die soms veel achtergrondinformatie vroegen om ze te kunnen bevatten, overladen met mogelijkheden, betekenissen, achtergronden en bespiegelingen, zodanig dat het kijkplezier soms in het gedrang kwam en de vermoeidheid toesloeg.

Verreweg het best kwam de opzet van TRACK tot uiting in het noordelijkste cluster, Tondelier: een oud industriegebied dat de stad wil ontwikkelen tot een hedendaagse woonwijk. Het maakt deel uit van het project *Gent Vernieuwt* en dat zouden we tijdens TRACK geweten hebben ook. Je struikelde er over grote informatieborden waarop de glorieuze toekomst van de Tondelier in beeld werd gebracht, met statistieken en grafieken om aan te geven dat de wijk hoog zal scoren op de duurzaamheidsmonitor. Er was nog weinig van te zien, al pronkt aan de rand wel het nieuwe gerechtsgebouw, als voorpost van de wijkopleving. Tijdens TRACK oogde het gebied nog grotendeels als niemandsland, waar buurtbewoners een balletje trappen of groenten konden verbouwen. Teresa Margolles haalde deze naïeve idylle onderuit door met haar eenvoudige cementen picknickbank een link te leggen naar Mexico. Ze opende daarmee op slag het wereldvizier; het cement van haar tuinmeubels mengde zij met water getrokken uit doeken die gebruikt werden om het bloed van de slachtoffers van de Mexicaanse drugsoorlog van de straat te vegen. Oef.

Laura Lamércequi, de *wasteland*-specialiste bij uitstek, liet op het terrein een berg puin storten gelijk aan de hoeveelheid beton die nodig was voor de constructie van een nabijgelegen kantoorgebouw. Het wekte hier weinig verwondering. Vele malen spannender was de installatie van sloopmateriaal van Peter Bruggenhout in een prachtig leegstand fabriekspand, dat al eerder een tweede leven kreeg als boksklokaal. De installatie was een krachtige, voorover hellende collage van ruwe bouwmaterialen die de verlaten zaal helemaal vulde. Je kon de herkomst van de materialen herkennen, stukken stacaravan en verpakkingsmateriaal, die als waardeloze overblijfselen van onze beschaving samen een nieuwe wonderschone sculptuur opleverden. In een klein zijvertrek werd een film vertoond waarin zowel de kunstenaar als de voormalige bokstrainer Ali werden geïnterviewd. De kunstenaar zag de ruimte als een levend organisme vertelde hij, dat steeds een nieuwe invulling krijgt. Eerst als textiel fabriek, vervolgens als boksschool the Golden Gloves, nu als expositieruimte, daarna wellicht als skatebaan. De bokser had zichtbaar moeite met het grote kunstobject. Hij herken-

dede oude ruimte maar met moeite terug, als hij grijnzend een paar boksbewegingen maakte voor de spiegels die er nog hingen. Het riep bij hem vooral herinneringen op aan de minder gelukkige periode van drugs en depressie die de teloorgang van de school inluidden.

Pascale Marthine Tayou is een Kameroenees die al jaren in Gent woont. Hij bracht de levendige en inventieve geest van de Afrikaanse metropool mee. Vlak bij het nieuwe gerechtsgebouw liet hij op een groenstrook voor een rij huizen een smalle atletiekbaan aanleggen, waar je zelf je snelste honderd meter kon lopen. Om dan terugkijkend te zien op het “scorebord” dat het wereldrecord op die afstand met 9,58 seconden op naam staat van Usain Bolt. Heerlijk zo in de zomer van de Olympische Spelen, een knipoog en een aansporing om je eigen records te breken.

In het aangrenzende cluster Tolhuis vonden we opnieuw kunstwerken die uitersten waren op de schaal van autonomie versus maatschappelijke participatie. Benjamin Verdonck nam ons mee naar het Vogelenzangpark, een kleine oase in de stad met een rij identieke bungalows (socialewoningbouw) in een parkachtige omgeving. Om ons de uniekheid van deze jarenvijftigleefwijze en bouwstijl te laten zien, maakte hij een replica van een van de bungalows als boomhut in de grootste boom van het park.

Mark Manders nam zijn intrek in het statige Huis Voortman een eindje verderop. Achter een onopvallende gevelwand kwam je achter de voordeur, via een wenteltrap, onverwacht in een rijk gedecoreerde leegstaande directeurswoning uit 1816. De vergane glorie van dit huis in empirestijl was een kolfje naar Manders' hand. Hij werkte er verder aan zijn grote project *Zelfportret als gebouw*. De objecten die hij er maakte, zijn herkenbaar in zijn oeuvre, de klassieke koppen met gesloten ogen en de gestileerde liggende hondjes. Meer van dezelfde grijze klei waaruit de beelden zijn opgebouwd stond nog in bakken langs de kant, alsof de kunstenaar zo weer verder kwam werken aan zijn particuliere hermetische universum.

Aan de overzijde van de straat koos Benjamin Verdonck de Maria Gorettikerkerk uit om zijn *abc, 2012* te laten zien. De kerk is gehuisvest in een treurig modern pand, maar gaf een relevante religieuze setting aan het authentieke werk van Verdonck. Die ontwikkelde een eigen alfabet, waarbij hij de letters koppelde aan merknamen uit de supermarkt (b voor *Bifi*, c voor *Cola*...). Samen met de kinderen van een buurtschool brainstormde hij over welke letters ze associëren met welke merken. Uit het alfabet rolde feilloos ons consumptiepatroon tevoorschijn. Leuk en confronterend tegelijk. Hij verbeeldde dit alfabet met kleine handgemaakte verpakkingen (*Haribo, Yakult, O.B.*) en maakte daarmee de oudste Nederlandse zin die we kennen, “*Hebban olla vogala...*” Vrij vertaald luidt die: alle vogels bouwen hun nesten, behalve ik en jij, waar wachten we op? Die zin kan zowel geïnterpreteerd worden als liefdesgedicht en als religieuze beeldspraak, legde de behulpzame kaartjesknippende gids uit. De vorm van de

Benjamin Verdonck, *Hebban olla vogala...*, 2012, Maria Gorettikerk aan de Blaisantvest, Foto Stijn Hosdez © Sabam Belgium 2012.

enigszins knullige verpakkingen op een lat aan de muur boeide niet, maar het idee dat werd ontvouwd, was rijk. Een prachtig voorbeeld van de maatschappelijke waarde van de creatieve geest.

FAMEUZE VOORGANGERS

Dat de curatoren TRACK niet licht hebben opgevat, kan ook komen doordat het de derde manifestatie in een rij is, na twee fameuze voorgangers. In 1986 maakte Jan Hoet in zijn toenmalige rol als museumdirecteur in Gent de expositie *Chambres d'Amis*. Het werd als een revolutie ervaren dat Hoet de kunst uit het museum naar de intimiteit van de particuliere sfeer haalde. Maar liefst eenenvijftig gerenommeerde kunstenaars liet hij een werk maken in beschikbaar gestelde privéwoningen. Tijdens TRACK werd in het S.M.A.K. het destijds vervaardigde werk van Daniel Buren getoond, als ijkpunt, herinnering en eerbetoon aan *Chambres d'Amis*. Als de mensen niet naar de kunst komen, komt de kunst naar de mensen, zei Hoet toen al. Uit het succes bleek dat Hoet niet de enige was die het museum met zijn verstarde structuren en sleetse didactische strategieën tijdelijk wilde ontvluchten. Waar Hoet het museum tijdelijk openbrak, toonde Leo Copers tijdens TRACK dat musea definitief onder de groene zoden kunnen. Met grafzerken voorzien van de namen van vrijwel alle vermaarde

Massimo Bartolini, *Bookyards*, 2012, wijngaard Sint-Pietersabdij, Foto Dirk Pauwels.

kunstmusea in de wereld maakte hij een *Museakerkhof*. Een brutale stellingname in het Citadelpark; de tuin van twee grote Gentse kunstmusea.

In 2000 volgde *Over the Edges*, opnieuw georganiseerd door Jan Hoet, dat zich juist in de publieke ruimte afspeelde. Het stadscentrum was het speelterrein van vijftien (inter)nationale kunstenaars die zich uitleefden op Gentse huizen en gebouwen. Het meest controversieel en uitgemeten in de media was het werk van Jan Fabre, die de zuilen van de universiteitsaula met een laag ham beplakte. De manifestatie had opnieuw succes, maar was minder radicaal in zijn concept. In feite gebruikte Hoet de stad – opnieuw tijdelijk – als een verlengstuk van zijn museum. Een bewust engagement met grotestadsproblematiek en een uitgestrekte arm naar de buitenwijken en zijn bewoners, dat was niet waar het toen in de kunst om ging. Daarvoor moesten we bij TRACK zijn, opnieuw ruim een decennium later. Daar werd de wending die de kunst heeft gemaakt zichtbaar, hoewel ook bleek dat er nog volop op “oude sporen” wordt doorgewerkt. Dat laatste had omwille van de helderheid hier beter niet aan bod kunnen komen.

TRACK was een groots opgezette speurtocht die zijn illustere voorgangers in hun waarde liet, maar duidelijk maakte dat de nieuwe S.M.A.K.-directeur Van Caueren zijn eigen weg kiest. Hij is geen museumdirecteur die uit zijn museum wil ontsnappen, maar een curator van de openbare ruimte, waartoe hij ook zijn museum rekent. Hij wil de stad serieus nemen en de kunst er een maatschappelijke rol in laten spelen. De plaats is het materiaal van de kunst, de actualiteit zijn context, de inwoners zijn gesprekspartners voor de toekomst. Hij is niet geïnteresseerd in het tijdelijke van TRACK, maar juist in de sporen die het nalaat. Hoe dieper die sporen, hoe duidelijker de aanknopingspunten voor een vervolg. Direct contact met een gedreven en empathische kunstenaar blijft je bij. Dat ervaren is winst en een cadeau aan de Gentenaren die – misschien soms tegen wil en dank – betrokken zijn geraakt.

Of TRACK bij de vluchtige kunstbezoeker een groefje heeft nagelaten, daarover kon je mijmeren in de glooiende wijngaard van de Sint-Pietersabdij, waar Massimo Bartolini manshoge boekenkasten bouwde in lijn met de wijnranken. Of op weg naar huis. Om te concluderen dat met TRACK nog niet de meest ideale vorm gevonden is om hedendaagse kunst te laten infiltreren in de stad en dit tegelijkertijd aan een breed publiek te tonen.

www.track.be